

BİR YUNAN DİPLOMATINA GÖRE YUNANİSTAN'IN BATI ANADOLU MACERASI

Prof. Dr. YILMAZ ALTUĞ

Yunan diplomatı A.A. Pellis 1937'de İngilizce yayınladığı, Yunanistan'ın Anadolu Macerası ve Sonsarı (Greece's Anatolian Venture and Aftermath) adlı ve Yunanistan'ın Anadolu Seferinin Diplomatik ve Siyasi Görünüşleri (1915-1922) alt başlıklı eserinde, Yunanistan'ın Anadolu'ya saldırmasını ve bilhassa bu kararı veren Venizelos'un, kararını nasıl verdiğini şöyle anlatmaktadır:

"Muazzam bir siyasî ve coğrafi hata" (A. sterghiades -İzmir'de 1919-1922 arası Yunan Yüksek komiseri- 6 Ocak 1930 tarihli *Patris* gazetesinde yayınlanan mülâkat)

"Küçük Asya Seferi 1920 Kasımında Yunanistan'da rejim değişikliği sonucu bazı başarısızlığa mahkûm olmuştu". (Yukarıdaki yorum hakkında 7 Ocak 1930 tarihli *Patris* gazetesinde başyazarın notu).

"Bugüne dek hâlâ Paris'teki mümtaz devlet adamları Wilson, Clémenceau, Lloyd George ve Venizelos'un böyle düşüncesiz ve öldürücü bir adım atmak hususunda nasıl baştan çıkarıldıklarını anlamıyorum"¹.

Bu bölümün başına konulan ilk iki iktibas, Asya macerasının haklılığı ve başarısızlığının sebepleri hakkında Yunanistan'da birbirlerine muhalif partiler tarafından savunulan değişik görüşleri tasvir etmektedir.

Bir zamanlar Venizelos'un en güvendiği dostu olan sonra siyasî anlaşmazlıklar yüzünden ondan ayrılan Aristid Steryiades -ki kanaati bahsin başında ilk basılmıştır- 1919 Mayısında Venizelos tarafından İzmir'de

1 Winston Churchill, *The World Crisis, The Aftermath*. p. 309.

Yunan Yüksek Komiseri tayin edilmiştir. Bu makamı, Yunan işgalinin sürdüğü üç yılın tamamı süresince elinde tuttu. Mahallinde kendi pratik tecrübesine dayanan kararı, Venizelos'un Asya macerasını açıkça, şartsız olarak temelinden çürük olarak mahkûm etmektedir.

Venizeloscu büyük gazetelerden biri olan *Patris*'in başyazarlarına ait olan ikinci kanaat ise Venizeloscu çevrelerde hakim olan görüşü yani "Anadolu macerasının başarısızlığı teşebbüsün kendinde mevcut değildi, fakat tamamen 1920 Kasımındaki genel seçimler sonucu olarak Venizelos'un yenilip Kral Konstantin'in tekrar Yunan tahtına geçmesi ile meydana gelen rejim değişikliği sebebiyle ortaya gelmiştir."

Üçüncü kanaat Dünya Savaşı hakkındaki parlak kitabında Yunan işlerine iki bölüm hasretmiş olan Dr. Winston Churchill'e aittir.

Bu kanaatlerden hangisi haklıdır?

Ancak mümkün olduğu kadar bütün millî veya partici önyargılar bir yana bırakılarak yapılacak bütün olayların dikkatli objektif tahlili cevabı verebilir.

Yunanistan'ın 1922 Ağustosunda böyle felâketli bir sonuca bağlanan Anadolu macerasının başlangıcı 24 Ocak 1915'e kadar geri gider. Bu tarihte Sir Edward Grey Büyük Britanya adına Yunanistan'ın Antant yanında derhal Avrupa savaşına girmesine karşılık "Küçük Asya sahilinde geniş imtiyazlar" teklif etti.

Bu teklifin prensip olarak Venizelos tarafından kabulü, mantıkî sonucu olarak dört yıl sonra Antant'ın zaferi ve Venizelos'un müdahale siyasetinin başarısı üzerine, müttefiklerden savaşın başında Yunanistan'a yaptıkları vaadi tutmaları istendiğinde bu istek 1919 Mayısında İzmir'in işgali ile neticelendi.

Küçük Asya'da vaadedilen toprağın iktisabı Sir Edward Grey'in 24 Ocak 1915 tarihli teklifinden -İngiliz-Fransız ve Rus hükümetlerinin muvafakati ile yapılmış bir teklif- itibaren Venizeloscu seçim programının başlıca esası ve 1915'ten 1925'e kadar dokuz yıl Yunan politikasına hâkim konu oldu. Bundan sonraki Yunanistan'daki bütün ayaklanmalar- Monarşi'nin yıkılması ve 1924'te Cumhuriyet'in kurulması- Yunanistan'ın Küçük Asya'daki gayretinin ve 1922 Ağustosunda hezimetinin doğru-

dan sonuçları idi.

1915 başlarına kadar dostları ve düşmanlarının müşterek kabulü ile büyük Giritli devlet adamının Yunan işlerini yönetimi bariz şekilde başarılı olmuştur, fakat 1915 ilâ 1923 arasındaki dönem kadar da Yunan işlerinin yönetilmesi memleket içinde ve dışında tenkit edilen hiçbir dönem mevcut değildir.

Yunanistan'da Antant'ın İzmir'i teklifinin kabulü veya reddi 1915'ten sonra bir parti meselesi oldu ve (Yunan kamuoyunu iki muhalif kampa bölen) çok fazla siyasî zıtlasmaya yol açtı.

Yunanistan dışında Venizelos'un Asya'ya yayılma politikasının doğruluğu 1915'te ilk başladığı zaman sual sorulmakla beraber sonra hatta bu devlet adamının en hararetle hayranları tarafından dahi hemen hemen oy birliği ile mahkûm edilmiştir².

Müttefiklerin İzmir teklifini kabul etmenin doğru olup olmadığı ve bu siyasetin yenilgisinden ötürü sorumluluk tarihin henüz son sözünü söylemediği konulardır. Yunanistan'ın Anadolu seferi ile ilgili olayların tarafsız bir incelenmesi 1915'te Yunanistan'ın müdahale meselesi sebebi yüzünden Kral Konstantin'le Venizelos arasındaki kopma ile başlayan ve 1922'de Küçük Asya'da hezimet ve Albay Plastrias'ın ihtilâlcî hükümeti tarafından General Hacıanestis'in ve Gunaris kabinesinin beş üyesinin idamının iyi anlaşılması için esastır.

Söz konusu olan dönemde Yunan işlerini inceleyenlerin çoğu Venizelos'un Avrupa Savaşına müdahale politikasını tasvip etmekle beraber aynı zamanda daha sonra 1919'da İzmir'i işgal hususundaki ısrarlı hareketini de şartsız mahkûm etmektedirler.

Böyle yaparken Venizelos politikasının bu iki bölümü arasında çok sıkı bir bağ bulunduğu olayını görmezlikten geliyor gözükülmektedirler. Gerçekten Küçük Asya'da toprak vaadi Yunanistan'ın Antant yanında savaşa müdahalesinin sonucu ve esas şartı idi.

Meselâ kitabında Yunan sorununa iki tımturaklı ve muğlak bölüm ayıran Sir Winston Churchill bu tutarsızlıktan suçludur. Mr. Churchill

2 Venizelos'un yayılma politikasını eleştiren devlet adamları, Poincare Winston Churchill, Vilti, Slozga Feldmareşal Sir Hénry Wilson'durlar.

için iş Yunanistan Müttefiklerin yanında yer alması meselesi olduğu sürece her şey yolundadır. Fakat Venizelos Yunan halkının uğruna döğüş-tüğü ve Yunanistan uğruna bir ihtilâl yapıp ruhunun derinliklerine kadar yandığı ve millî birliğini yok ettiği ödülü almak istedi mi her şey yolunda değildir (Bugüne dek hâlâ Paris'teki mümtaz devlet adamları-Wilson, Clemenceau, Llyod George ve Venizelos'un- böyle düşüncesiz ve öldürücü bir adım atmak hususunda nasıl baştan çıkarıldıklarını anlamamaktadır)³.

Belki bu tutarsızlık, bu tartışılan gerçek noktayı bilmemezlikten gelmektedir ve tamamiyle gayri kasdî değildir. 1922 Yunan hezimetinin sorumluluklarını çok derinden tahkik etmemek hususunda bir arzuyu gizlemektedir.

Venizelos'a "Orada durmamanız lâzımdı." demek kolaydır, fakat dik-katli bir inceleyicinin dudaklarına otomatik olarak gelen münasebetsiz şu suale cevap vermek daha güçtür: "Önce Yunanistan'ı savaşa sokmak için İzmir'i vaadederek sonra vaadinizi yerine getirmek zamanı gelince onu desteklememe hususundaki davranışınızı nasıl savunursunuz?" Konstantin'in "Savaş yok-İzmir yok" politikası ile Venizelos'un "İzmir varsa savaş var" politikası arasında siz sonuncuyu seçtiniz, daha doğrusu bunu zorladınız. Bu tercih sizin tarafınızdan bazı vecibelerin yerine getirilmesini icap ettirmez mi?"

Bu feci işte tarihçi üç kategori sorumluluk inceleyecektir. Önce Yunanistan'ı kendilerine katılmak hususunda kandıran, kıskırtan, tehdit eden ve karşılığında İzmir'i vaadeden Müttefiklerin sorumluluğu vardır, ikinci olarak müttefiklerin sözüne inanan, buna dayanarak birçoklarının Napol-yon'un 1812 seferine benzettikleri bir teşebbüse sokan Venizelos'un sorumluluğu vardır, ve nihayet, daha başında en kuvvetle takbih ettikleri bir siyasete devam hususunda Venizelos'un muhaliflerinin sorumluluğu mevcuttur.

On yıl önce savaş nefreti ve parti düşmanlığı hiddetleri henüz kalkmadan 1915-1922 yılları arasında Yunan politikasının ve Müttefiklerin Yunanistan'a muamelesinin bir samimi münakaşası pratik olarak mümkün değildi. Birçok hataların kabulü, şüphesiz birçok hareketin itirafı ge-

3 Winston Churchill, *The World Crisis, The Aftermath*. p. 369.

rekecek, birçok şöhretlere olan itimat sarsılacaktı. Yunanistan için bu felâketli dönemin tamamı esnasında hiçbir memleket, hiçbir parti, hiçbir devlet adamı veya general başarının veya yenilginin tekeline sahip değildi. Bunlar arasında en parlakları bile hata işlediler, bunları kabul etmek de onların büyüklüğünü azaltmaz, Napolyon Et. delen'de kendi hatalarının objektif bir eleştiricisi idi. Bu Korsikalının tarihin gözlerindeki büyüklüğünü azaltmadı.

Yunanistan'ın toprağını ve nüfusunu iki misline çıkarttığı parlak bir genişleme dönemi borçlu olduğu Venizelos ismi Yunan tarihinde daima Yunanistan'ı kendine Ege'nin Asya sahiline yerleşmek hususunda yaptığı başarısız teşebbüsle birlikte anılacaktır. Venizelos'un mesleğinin şüphesiz en tartışmalı ve en ciddi fiillerden biri olan bu hususta adil bir yargıda bulunabilmek için "Küçük Asya" fikrinin meydana gelişini ve aynı zamanda bunun kabulünü etkileyen psikolojik ve siyasî unsurları baştan incelemek gerektir.

Yunan millî emellerini Küçük Asya'da bir toprak genişlemesi politikasına yöneltmek fikri -başta çok uzak bir ihtimal- Avrupa savaşı'nın patlamasından önce Venizelos'un hesaplarına girmiş olarak gözükmüyor. Ne 1913 Bükreş Andlaşması'nın sonucu olarak Balkanlar'da yaratılan siyasî şartlar ne de 1912-13 Balkan savaşları'ndan hemen sonra Avrupa'daki genel diplomatik durum, böyle bir planın yeşermesine müsait değillerdi.

Balkanlar'da yeni iktisab edilmiş Makedonya topraklarının bir Bulgar intikamına karşı korunması Yunanistan'ın birçok yıllar bütün enerjilerini yutacağa benziyordu.

Türkiye 1912'de Balkanlı Müttefiklerin ellerinde katlandığı kahir yenilgiye rağmen hâlâ insan ve para olarak büyük imkânlara sahipti. 1913'te eski rejimin eli ayağı tutmaz paşalarını iktidardan uzaklaştıran Genç Türklerin kuvvetli ve militan yönetimi altında Türkiye hâlâ bir kavga özlemine çekiyordu ve deniz silâhlanması dengeyi kendi lehine çevirmesi halinde Anadolu kıyılarındaki Ege adalarını⁴ geri almak için Yunanistan'la yeni bir savaşa girmek hususundaki arzusunu zor saklıyordu. adaların 1 Ağustos 1913 tarihli Londra Konferansı kararına göre Yunanistan tarafından ilhakını Türkiye tanımayı reddetmişti.

4 Midilli, Sakız, Sisam, İmroz ve Bozcaada.

Balkanlı Müttefiklerin sebep olduğu Orta Doğu'daki *status quo*'nun bozulmasından son derece tedirgin olan büyük devletler Osmanlı İmparatorluğu'ndan artakalanların bütünlüğünü hedef alan başka tasarıları cesaretlendirecek halde değildiler. Almanya, Fransa ve daha az bir şekilde Büyük Britanya Genç Türklere aktif bir şekilde kur yapıyorlar ve imtiyazlar karşılığı ödünçler vererek Türkiye'ye geleneksel ekonomik sömürme politikasını uyguluyorlardı. Tüm Avrupa başbakanlıklarında Bulgaristan'ın Makedonya'nın bölünmesinde kendi payının hemen tamamından Balkanlı eski müttefikleri tarafından mahrum edildiği hakkında açıkça genel bir his vardı. büyük Britanya, Fransa, Almanya hatta Rusya bakımından çok veya az platonik olan bu his Avusturya-Macaristan bakımından hiç de böyle değildi. Bu devlet, Balkan komşusu Sırbistan'ın tehlikeli şekilde büyümesiyle neticelenmiş olan Bükreş Andlaşması'nın toprak düzenlemelerini bozmak için ilk mümkün fırsattan yararlanmaya kararlı idi.

Bu şartlar altında Yunanistan için 1914'te Ege dışında yeni fetihler aramak deliliğin büyüğü olurdu. 1910'da Yunanistan'ın dış politikasının kontrolünü ele aldığından beri Venizelos keskin bir gerçekler hissi olan ve önceki Yunan politikacıları arasında pek yaygın bulunan görüş megalomaniliğinden hür bulunan pek pratik bir devlet adamı olduğunu ispat etmişti, ve o tarihte gerçekten tehlikeli bir plân gibi gözükken bir projeyi çekici bulamazdı. 1913'te Bükreş'teki Balkan barış müzakereleri sırasında Giritli devlet adamının ılımlılık hissine örnek olarak, Yunan Genelkurmayı tarafından desteklenen Kral Konstantin'in Meriç'e kadar Trakya'nın tamamının ilhakını isteyen devamlı talimatlarına uymayı red gösterilebilir. O tarihte söz konusu toprak Yunan kuvvetleri tarafından fiilen işgal altında bulunmasına rağmen Venizelos mübalağalı bir talep olarak gördüğü için bunu ileri sürmedi. Böyle bir talebin, eski Balkanlı müttefikler arasında arabulucu olarak hareket eden ve memnunluk verici bir barış akdi için desteği esas olan Romanya'yı darıltabileceğini idrak etti. Hatta Kral talimatlarını çekmezse istifa edeceği tehdidinde bulunacak kadar ileri gitti. Daha sonra mecliste muhalefet Trakya'yı Bulgaristan'a feda ettiğini söyleyerek tenkitte bulunduğu zaman Venizelos da daha da sarıh bir şekilde "Kendine Trakya teklif edilseydi bile bunu kabul edemeyeceğini zira Yunanistan'ın belkemiği böyle bir ağırlığı çekemeyecek kadar zayıf olduğunu" beyan etmişti⁵.

5 Stratighos'un *Greece in Asia Minor*, 1.14 adlı kitabında nakledilmiştir.

Hatta Avrupa Savaşı patladıktan sonra Yunanistan'ın geleneksel düşmanları Türkiye ve Bulgaristan'ın Merkez devletlerle birlikte savaşa girme ihtimali üzerinde Orta Doğu'da geniş mikyasta toprak değişiklikleri ümitleri doğunca Yunanistan'ın Antant yanında savaşa müdahalesi olarak Küçük Asya'dan bir hisse istemek başlangıçta Venizelos'un aklına gelmemiş gözükmektedir. Bu 1914 Kasımında Romanya Hükümeti'nin Balkan blokunun kurulmasını kolaylaştırmak için Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'ın her birinin Bulgaristan'a bazı toprak terkleri yapılması hususunda yaptığı telkine verdiği cevapta çok açık olarak bellidir.

Aşağıdaki parça Makedonya'da Bulgaristan'a terkedilecek toprak karşılığı Yunanistan için Asya Türkiyesi'nde toprak tazminatı kabulünün uygunluğu hakkında Venizelos'un görüşlerinin ne olduğunu yeteri derecede göstermektedir; "Ayrıca Yunan hükümetinin Romen hükümeti hakkında beslediği samimi dostluk, 1913'te bu kadar fedakârlıklar ve tarih, etnografi ve topraklarının coğrafi şeklinin ona verdiği haklarla tam ahenkli olarak *iktisab ettiği topraklardan hiçbir halde hiçbir kısım terketmeyeceğini* beyan etmeyi bir görev saymaktadır.

Eğer Yunanistan bazı şeyler verirse, tamamiyle Yunanlı halkları terketmeden başka, güvenliğini tehlikeye atardı ve bu aynı zamanda zahmetli ve tehlikeli fedakârlıklar diğer bir taraftan elde edilecek yeterli bir büyüme mazeretiyle geçiştirilemez, *zira Türkiye'deki Rumların dağılışı Yunanistan'a gerçekten tatmin edilebilecek hiçbir büyüme ümidi vermemektedir*⁶."

Eğer Venizelos o tarihte Anadolu'da bir gelecek toprak imtiyazı talebi düşünseydi Türkiye istikametinde herhangi bir arzunun tamamen inkârı olan son paragrafı bu kadar kesin sözlerle yazılmazdı. Bunun için 1914 Kasımı gibi oldukça geç bir tarihte dahi Venizelos'un Yunanistan'ın Makedonya'daki "eldeki bir kuşunu" Anadolu çalılığındaki "iki kuş" karşılığında feda etmek istemediği hususunda hiç şüphe yoktur. Türkiye'de Rum ahalinin bu kadar dağınık bulunması vakıasının ta kendisi kıyı mıntıklarında dahi büyük bir Rum çoğunluğun yokluğu da göz önüne alınır-sa Asya Türkiyesi'nde tek bir bölge hakkında talebin ortaya atılması bir çeşit şüpheli bir çare gözükmektedir.

6 Frangoalis'in *La Gèce et la Crise Mondiale* adlı eseri, I. cilt s. 169'da nakdediliyor 14/27 Kasım tarihli resmî yazı.

1914'ün sonunda Venizelos'un fikri bu imiş gibi görünmektedir. Nasıl oldu da altı hafta sonra fikrini tamamen değiştirdi ve Makedonya'nın Drama ve Kavala bölgelerinin Bulgaristan'a verilmesine karşılık 125.000 km²'lik Batı Küçük Asya toprağı ilhakını öngören bir politikanın savunucusu oldu?

"Asya fikri"nin ilk kez 1915 Ocağından itibaren Venizelos'un beyninde kaynamaya başladığı anlaşılıyor. Dış görüşlere göre Türkiye'nin 1914 Ekiminde Merkezî Devletler yanında savaşa girmesi, Antant'ın galip gelmesi halinde Osmanlı İmparatorluğu'na kati olarak son verilmesi demektir. 1914'ün sonunda Türkiye'nin Avrupa ve Asya eyaletlerinin muhtemel taksimi konuşulmaya başlanmıştı. Bu planların yankısı ilk kez Venizelos'un kulağına 1914 Aralığı'nın ortasına doğru Roma'dan geldi. 14/27 Aralık tarihli bir yazıda Roma'daki Yunan elçisi İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nda Küçük Asya'nın geleceğı hakkında beslenen görüşleri bildirdi.

"İtalya Hükümeti (diye yazmıştı Yunan büyük elçisi) Almanya'nın yenilgisi halinde, Anadolu'nun taksimi zamanının geleceğini ümit etmektedir ve bu anda İtalya orada bir yere ayak basma hususunda şansını arayacaktır. İtalyan hükümetinin tahminine göre Rusya'ya Ermeni eyaletleri verilecek ve bu suretle *Rusya Kıbrıs karşısında*⁷ *Akdeniz'e bir mahreç* bulacaktı. Fransa Suriye'yi, Büyük Britanya Arabistan'ı alacak, Rus bölgesinin batısında İtalya için çok toprak mevcuttur. İtalyanlar büyük üzüntü ile Yunanistan'ın taleplerinin tamamen reddedilemeyeceğini anlamaktadırlar, fakat herkes İzmir'i ve Menderes vadisini istediğinden İtalyanlar söz konusu bölgenin bize verilmeyeceğinden emindirler. Herhalde Yunanistan'ın Anadolu mirası hissesini asgariye indirmek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır⁸.

Bu veya diğer yerlerden gelen buna benzer haberler mi Venizelos'u acaba İzmir'i düşünmeye ve gözlerini oraya çevirmeye sebep olmuştu? Veya sadece Antant galip geldiği zaman Osmanlı İmparatorluğunun başlıca müttefik devletler arasında bölüneceğine kabul edilmiş bir sonuç olarak bakılması gerektiği hakkındaki genel kanaat bu idi ve Batı Küçük Asya'yı tarihî, coğrafi ve etnografik sebeplerle -Yunanistan'ın meşru nüfus

7 Bir vakıa olarak Rusya taleplerine Adana vilâyetini dahil etmemiştir.

8 Ventiris, *Greece in 1910-20* (1, s. 265).

alanı hazmı için kıyasen kolay bir lokma idi.

9 Ocak 1915'te fikri, zihninde iyice olgunlaşmışa benziyor. O gün Venizelos İngiliz elçisi Sir Francis Eliot ile Sırbistan'a yardım için Yunan kıtaları yollama konusunda bir mülakat yaptı. Bu hususta Antant hükümetleri önceki Kasım ve Aralık boyunca devamlı tazyik ediyorlardı. Venizelos İngiliz elçisine Kralın, Genel kurmayın ve kamuoyunun derhal müdahale ve -Bulgaristan'ın hâlâ müphem tutumu karşısında bir bakıma tehlikeli bir davranış alan Sırbistan'a kıtalar yollama hususunda- ortak muhalefetlerini parlak toprak kazançları⁹ olanağına sahip olmak şartıyla alfededeceği hususunda teminat verdi.

Bu toprak kazançlarının tam olarak neler olacağını o zaman Venizelos belirtmedi. Fakat Anadolu'ya atf yapıldığından şüphe yoktur. Yunanistan bakımından Trakya veya İstanbul'u ele geçirmek söz konusu olamazdı, buralar Bulgaristan'ın ve Rusya'nın daha önceki talepleri sebepleriyle hariç bırakılmıştı.

Her halükârda İngiliz hükümeti Venizelos'un mütalaasını İzmir'e atf yapar kabul etmiştir; zira onbeş gün sonra 10/23 Ocak 1915'te Sir Edward Grey Yunanistan'a Küçük Asya kıyısında önemli toprak tâvizleri¹⁰ teklif etti. İngiliz hükümetinin teklifi Fransa ve Rusya'nın tasvibini haizdi. Aynı zamanda Bulgaristan'ın işbirliğini veya en aşağı tarafsızlığını elde etmek için Sir Edward Grey Bulgaristan'a, Yunanistan ve Sırbistan başka yerlerde tâviz alırken (meselâ Sırbistan Avusturya-Macaristan'dan ve Yunanistan Türkiye'den) Bulgaristan'a da Makedonya'daki Sırbistan ve Yunanistan topraklarından tâvizler verilmesini telkin etti.

Bu andan itibaren Venizelos'un fikri tamamen katileşmişe benzer. Sir Edward Grey'in Notası 11/24 Ocak sabahı alınmıştı. Aynı gün öğleden sonra Venizelos Kral'a mahrem bir muhtıra yolladı. İlk kez Venizelos'un Asya'ya yayılma, denizaşırı bir büyük Yunanistan kurma yeni politikası

9 Bricault, *Historie Diplomatique de la Grèce* (C.V, s. 174). "Genel Kurmay bakımından kesin bir muhalefetten eminim. Sadece Sırbistan için girişilmiş bir savaşta ne krala ne de kamuoyunun desteğine güvenebilirim, fakat eğer ona muhteşem tazminler gösterebilirimse Genel Kurmay'ın muhalefetini kaldırayabilirim ve ona tehlikeleri göze aldırabilirim." Bu son hususta Venizelos yanılıyordu. Genelkurmay Başkanı Albay Metaksas'ın aşağıda verilen sebeplerle toprak kazançları vaadi ile başı dönmedi.

10 Franguolis- *La Grèce et la Crise Mondiale* c. 1, s. 172 ve Briault- *Historie Diplomatique de la Grèce* C.V, s. 176.

formüle edilmişti. Venizelos şöyle yazıyor: "Eğer sadece Osmanlı Rumlarını kurtarmak ve Elenizmin etkisi çağlar boyunca üstün olan bütün bölgeleri içine alacak, gerçekten büyük bir Yunanistan kurulmasını sağlamak için hareket ne kadar acı olursa olsun Kavalanın feda edilmesine tereddüt etmem"¹¹.

Venizelos şüphesiz Elen medeniyetinin eski toprakları İyonya ve Aeolis'i ihtiva eden Batı Anadolu'nun sahil bölgelerini kasedediyordu.

Bu tarihsel bir belge idi, zira siyaseti Kral tarafından kabul edildiği takdirde kendini ve memleketi Anadolu'nun fethine hazırlayacaktı.

Sir Edward Grey'in 23 Ocak 1915 tarihli yazısı ile Venizelos'un Kral Konstantin'e yolladığı 24 Ocak tarihli muhtıranın birlikte, Venizelos'un Anadolu politikasının başlangıç noktasını teşkil ettikleri söylenebilir, bu bir görüşe göre memleketin meşru gelişmesi için parlak bir şekilde tasavvur olunan bir olaydı; diğer bir görüşe göre ise kesin yenilgiye mahkum çürük ve hayali bir girişimdi.

Bu iki görüşten hangisi doğruysa Büyük Giritli'nin hayatının bu çok tartışılan bölümü hakkında tarihin hükmü ne olacaktı? Sir Edward Grey'in teşvik edici teklifine "Hayır" mı demeliydi? Bu Yunanistan'ın kati olarak trafsız kalması demektir. başka mümkün tâviz olmadığına göre Trakya ve İstanbul'un o zaman Yunanistan için söz konusu olmadığını görmüştük. Yunan halkının savaşa girmesi için ne vesile vardı?

Diğer taraftan teklif bir kez kabul edildikten sonra Venizelos, daha sonra 1919'da bunu tamir olunamaz surette hiç bir müsait olmayan şartlar altında bir Anadolu fethi savaşına girişmek üzere ileri sürmeye mecbur mu idi? Veya böyle yaparak Napolyon'un 1812'de Rusya'yı istilâ ettiği zamanki gibi öldürücü bir acemilik mi etmişti? Nihayet 1919'daki şartlar göz önüne alınca girişim kendi başına tatbik olacağına haiz mi idi? Ve bunun başarısızlığı hassaten (genellikle yapıldığı üzere), 1920'de Kral Konstantin'i yeniden tahta çıkararak İngiliz ve Fransız kamuoylarını soğutmuş olan Venizelos'un kaderlerinin siyasî ve idarî yeteneksizliklerine mi bağlanmalıdır?

11 Briault *Hist. diplo. de la Grèce, C.V.*, s. 177.

Tarafsız tarihçinin inceleyip cevap vermesi gereken başlıca sorular bunlardır.

23 Ocak 1915 tarihli Grey'in notasını aldıktan sonra Venizelos, mutad şevki ile Yunanistan'ın yeni toprak arzularının genişliğini tespit için Anadolu'nun coğrafya ve etnografyasının derin bir incelemesine başladı.

Bilgi için müracaat ettiği, o anda Genelkurmay Başkan Vekili Albay Metaksas'tı. Metaksas 1912-1913'teki iki Balkan savaşı'nın başarılı yönetiminden sorumlu son derece kabiliyetli bir kurmay subaydı. Almanya'da eğitim görmüş, Alman ordusunun yüksek etkinliğine inanan ve savaşın ne Antant'a ne de Merkez Devletlerine zaferle son bulmayıp iki tarafın hareket edemez duruma düşmesiyle biteceğine inanan biriydi¹²; Yunanistan'ın tarafsız kalmasını istiyordu. Birleşik Yunan ve Sırp ordularının yan ve geriden (o tarihte hâlâ müphem bir tarafsızlık gütmekte olan) Bulgaristan ile Türkiye'nin birleşik kuvvetlerinin saldırısına uğramaları muazzam tehlikesi sebebiyle Tuna'da Avusturya-Alman ordularının taarruzuna dayanabilmek yeteneğine inanmıyordu. Venizelos Metaksas'ın geçmişte bir süre, özel olarak askerî ve siyasi bakımlardan Anadolu üzerinde bir çalışma yaptığını bilmekte idi. Metaksas daha sonra bu olaylarla ilgili yayınladığı açıklamada¹³ Harbiye Bakanı olan Venizelos'un ilk kez 1913 Ekiminde kendinin Anadolu çalışmalarını duyduğunu ve kendi Genelkurmay Başkanı'nı "Bizans megalomanisi" (Anadolu bir zamanlar Bizans Roma İmparatorluğu'nun parçası idi) dediği husus için azarladığını bildirmektedir. Bu alay, Venizelos'un o tarihte Anadolu'nun müstakbel fethi fikirlerini beslemekten ne kadar uzak olduğunu belirtmek bakımından ilgi çekicidir.

12 Albay Metaksas'ın muhalifleri onun başlangıçtan beri Almanya'nın zaferine inandığını ileri sürmüşlerdir. Gerçeğin bu olmadığı 20 Ocak 1915'te Venizelos'a yolladığı muhtıranın (bu muhtıra daha sonra 1922 Eylülünde Atina basınında ve daha sonra 1 Temmuz 1924'te "1915'ten bu yana Anadolu Seferi'nin Sorumlulukları" başlıklı bir makale de *POLITISIA* gazetesinde yayınlanmıştır) metninden ortaya çıkmaktadır. Bu muhtıradan Avrupa Savaşı'nın sonucunun ihtimallerini inceleyen metaksas: "Diğer taraftan, iradesini Antant Devletleri'ne tamamen zorla kabul ettirebilecek bir Alman zaferi mümkün görünmemektedir. Almanya'nın elde edebileceği en müsait sonuç onun savaştan kayıpsız çıkmasıdır". diye yazmıştır.

13 Bu açıklama Metaksas tarafından 1915 Ocağında Venizelos'a takdim edilen muhtelif muhtıralardan parçalarla 1-3 Temmuz 1924 tarihleri arasında *POLITISIA* adlı Atina gazetesinde "1915'ten sonra Yunanistan'ın Anadolu Politikası için sorumluluk" başlığı altında yayınlanmıştır.

Albay Matakasas'ın etüdleri beklenmedik şekilde faydalı oldu. 13 ve 19 ocak arasında Venizelos ve Metaksas birçok mahrem görüşme yaptılar. Bunlarda, Antant'ın Sırbistan'ın bir Avusturya saldırısını geri atmada yardım etmek üzere Yunanistan'ın Tuna'ya kıtalar yollaması hususundaki talebi ile Küçük Asya'da önerilen toprak tâvizleri enine boyuna tartışıldı. Görüşlerini sözle ifade etmekten başka Albay Metaksas, başbakan için 27 ve 31 Ocak¹⁴ tarihli iki muhtıra verdi. Bunlarda sadece askerî sebeplerle Kuzey Sırbistan'a bir Yunan ordusunun yolanmasına karşı çıkmakla kalmadı fakat, hem askerî hem de siyasi sebeplerle Yunanistan için Anadolu'da herhangi bir toprak teklifi kabulünün son derece tedbirsiz bir şey olacağını en kuvvetli şekilde irade olunmuş bir kanaat olarak belirtti, zira bu teklifin kabulü eninde sonunda Yunanistan'ı bu güç memleketin içinde uzun ve pahalı bir muharebeye sokacaktı.

Aşağıdakiler Albay Metaksas'ın başlıca iddialarıdır. daha sonra 1919-1922'de Anadolu seferinde gerçekte olan bitenler karşısında Metaksas adeta bir peygamber gibi konuşmuştur¹⁵.

"1- İlk olarak Anadolu nüfusunun etnolojik dağılımı olarak metaksas aşağı yukarı 10.000.000 olan tüm nüfusun ancak 2.000.000'unun (en geniş tahminle) Rum olarak kabul edilebileceğine işaret etti. Ayrıca Rum halk tek bir bölgede temerküz edeceğine daha çok deniz kıyısında, şurada burada küçük gruplar halinde dağılmıştı. Müslümanlar her yerde çoğunlukta idiler. En kalabalık Rum grubunun yaşadığı İzmir sancağının içinde bulunduğu Aydın vilâyetinde bile Rumların Türklere nisbeti 5/7 idi. Venizelos'un talep etmeyi önerdiği bölgede (Antalya Körfezindeki Fenike burnundan Marmara'daki *Artali* yarımadasına kadar) Rumların Müslümanlara oranı daha da küçüktü.

2- Adetleri 7.000.000 kadar olan müslümanlar sadece merkez Anadolu yaylasını yoğun bir kitle olarak işgal etmekle kalmamaktadırlar fakat sayıları kıyı kasabalarının çoğunda Rumlarınkinden fazladır.

14 tarihlerin teselsülü burada önemli idi. 11/24 Ocak Venizelos, Grey'in notasını alıyor. Venizelos'un Krala birinci muhtırası: 23/24 ocak Venizelos, Grey'in notasını alıyor. Venizelos'un Krala birinci muhtırası 23/26 Ocak; Venizelos'la Metaksas arasında ilk görüşme: 14/27 ocak; Metaksas'ın Anadolu hakkındaki ilk muhtırası: 15/28 Ocak; Venizelos'la Metaksas arasındaki ikinci görüşme: 17/30 Ocak; Venizelos'un Krala ikinci muhtırası; 18/31 Ocak Metaksas'ın ikinci muhtırası tarihleridir.

15 Stratigchos'un *Greece in asia Ninor* s. 24 devamında nakledilmektedir.

3- Müslüman nüfusun çoğunluğu -Türkler, Çerkesler, Kürtler, Yörükler ve diğer savaş seven ırklar- silâh kullanma alışkanlığına sahip köylülerden mürekkeptir. Buna karşılık büyük çoğunluğu ile şehir halkı olan Rumlar ve Ermeniler tamamen herhangi bir seferî eğitimden yoksundurlar¹⁶.

4- Anadolu'nun herhangi bir bölümünü ilhak etmek, içerde uzun ve çetin bir sefere yol açacaktır. Yollar ile diğer ulaşım vasıtalarının yokluğu ve kuzeyden güneye bir seri yüksek dağ silsileleri ile katedilmiş memleketin engebeli tabiatı da gözönüne alırsa böyle bir seferin güçlükleri mutlaka muazzam olacaktır. İstilâcı ordu kendini, Türkleri içeriye düşman bir halkla meskûn ve maddî manialarla dolu bir memleketin ortasında kovalmaya mecbur olarak bulacaktır. Sayı itibariyle üstün ve seferin başlangıç dönemlerinde başarılı bile olsa Yunan ordusu daha içerlere ilerledikçe, yanlarını ve ulaştırma hatlarını muhafaza gereği sebebiyle, tedricen kuvvetinin eridiğini görecektir. Böylelikle eninde sonunda iki tarafın kuvvetleri arasında dengenin kurulacağı bir noktaya varılacaktır. Bu andan itibaren Yunan ordusu savunma yapmaya mecbur olacaktır. teşebbüs düşmana geçecektir. Memleketlerinin içinde savaşan Türkler, Yunan ordusunun geniş bir cephe üzerine yayılmasını ve sonunda yıkıcı darbeyi vurmak için zamanlarını bekleyeceklerdir. Diğer deyimle Napolyon'un 1812'de Rusya'yı işgalindeki tecrübe yeniden tekrarlanacaktır¹⁷. Napolyon Rus sınırını ilk geçtiği kez, 500.000 kişilik bir ordusu vardı. Moskova'ya vardığında bu ordu 80.000'e inmişti, geri kalanlar yanları ve ulaşım hatlarını korumak için geride bırakılmıştı. Bu şartlarda ricat ve felâket kaçınılmaz sonuçtu.

5- Yunanistan'ın geçici bir askerî üstünlük kazanması ve İzmir'i ve civarının bir kısmını işgal etmesi halinde bile devamlı tehdit eden bir Türk

16 1908 Türk ihtilâline kadar gayri Müslimler askerlik hizmetinden muaftılar. 1908'den sonra bu muafiyet kaldırıldı, fakat gayri müslimler hizmetle mükellef olmakla beraber askerî eğitim görmezler ve yardımcı kollarda çoğunlukla amele taburlarında kullanırlardı.

17 Paralel ilgi çekicidir. Napolyon'un Wismen'den Moskova'ya katettiği mesafe 900 kilometreydi (Tam İzmir'den Sivas'a olan mesafe). Yunan ordusu tarafından Küçük Asya seferinde (1921 Ağustos'undaki Sakarya savaşında) içerde ulaşılan en uzak mesafe İzmir'den 50 km. idi. Bu noktada ilerleyiş durduruldu ve Ordu geri çekilmeye mecbur oldu. İzmir'den Ankara'ya mesafe 600, Sivas'a 900, Rus sınırına 1600 kilometredir. Bu rakkamlar Yunan Ordusu içinde harekâta bulunmak istediği ülkenin muazzamlığı hakkında bir fikir verebilir.

ile karşısında bir denizaşırı ülkeyi muhafaza etmek, Yunanistan'ın askerî ve malî kaynakları üzerinde muazzam bir yük olacaktır.

Balkanlarda siyasî karışıklıklar çıkması halinde Yunanistan Asya'daki sömürgesini kendi kaderine terketmeye mecbur olacaktır. Böyle bir ihtimalde savunma maksatları için güvenilebilecek yegâne halk olan mahallî Rumlar en fazla 40.000 silâh taşıyabilen asker çıkarabilirler ki bu da İzmir'in ve civarının savunması için yetersizdir. Başka deyişle İzmir'in Yunanistan tarafından elde tutulması Balkanlarda ve Anadolu'da ciddi siyasî güçlüklerin çıkması faraziyesine bağlı kalmaktadır. Fakat şartların böyle müsait olması güçlüklerle beklenebilir, hele uzun sürede bu imkânsızdır.

6- Anadolu'nun bir parçasını asıl gövdeden ayırmak ve Türkiye'den başka bir memleketin egemenliği altına koymak, Anadolu'nun tek bir bölünmez coğrafi birlik teşkil ettiği gözönüne alınırsa kaçınılmaz bir şekilde ekonomik ve etnolojik mahiyette karışıklıklar yaratacaktır.

Sonuç iki parçanın eninde sonunda ancak tekrar birleşmesiyle bitecek, devamlı sürüşme olacaktır."

Yukarıdakiler Albay Metaksas'ın Anadolu'da teklif edilen toprağı kabul etmeye karşı başlıca delillerinin bir özeti'dir.

Mamafih, bir başka şık olarak, eğer Yunanistan Antant tarafından yapılan baskıya dayanamadığı ve teklifi kabul ettiği takdirde, Metaksas rızanın aşağıdaki *sine qua non* şartların kabulüne bağlı tutulmasında ısrar etmiştir.

"İlk olarak, iş Küçük Asya'nın fiili işgaline gelince, müttefikler seferin başarılı bir sonuçla bitirilmesi için yeterli kuvvetle sefere katılma hususunda kendilerini bağlamalıdır.

İkinci olarak, Anadolu'nun tümü Müttefik Devletler arasında bölünmeli veya eğer bu yapılamazsa Türk egemenliği altına bırakılan kısım, İzmir ve çevresindeki Yunan memalikinine ciddi bir tehdit etmeyecek kadar küçük olmalıdır.

Sonuç olarak Metaksas, bu şartlar kabul edilmediği halde Anadolu macerasının sadece felâket getireceğini ve sonunda Yunanistan'ın ve

Anadolu'lu Rumların mahvına sebep olacağı şeklinde mütalâasını vermiştir.

Albay Metaksas'ın görüşleri, daha sonra Mareşal Foch, Feld Mareşal Sir Henry Wilson, General Weygand ve Albay George gibi en yüksek Müttefik askerî otoriteler tarafından İzmir'in ve çevresinin Yunanistan'a ilhakı konusunda Yüksek Konsey önünde 1917-20 yıllarında yapılan müzakerelerde belirttikleri kanaatlara uymaktadır. Metaksas'ı öncelikle bir *Antant ile Yunanistan arasında daha hiçbir siyasî anlaşma yapılmadan itirazda bulunduğu için takdir etmek gerekir.*

Yunanistan'a ilk kez önerildiği zaman, yani Ocak 1915'te İngiliz ve Fransız askerî çevrelerde hiçbir itiraz yapılmadığına veya ikaz hususunda herhangi bir ses yükseldiğine dair hiçbir delil yoktur. Aksine bugün bir vakıa olarak, kanaatı Lord Kitchener tarafından açıklanan İngiliz Harbiye Bakanlığı, Yunanistan'ın Sir Edward Grey'in önerisini kabul ettiğini görmek hususunda bilhassa acele etmekte idi¹⁸. Bu Anadolu'nun Müttefik Devletler arasında bölünmesi, şüphesiz müzakere halinde olmakla beraber o tarihte henüz kararlaştırılmamış olması göz önüne alınırsa, önemlidir¹⁹.

Kafası dumansız, pratik, gayri hissî, Almanya'da eğitim görmüş bir kurmay subayın bütün soğuk mantığı ile Metaksas; aleniyete konulduktan sonra İzmir ve İyonya isimlerinin etrafındaki cazibe ve tarihî geçmişin klâsik anıları ile beslenen Yunan halkının hayaline yaptıkları kuvvetli çağrı karşısında, halkın itibar etmeyeceği bir kanaat olmaya mahkûm bulunan fikri beyan etme cesaretine sahipti.

Daha sonra Metaksas'ın bu tam profesyonel davranışı terketmesi ve siyasal mahiyette faaliyetlere girmesiyle, hem Müttefik hükümetler hem de Yunan halkının Antant'a sempati duyan kısmı tarafından şüpheli hale girmesi, daha da teessüf vericidir. Sonraki hareketleri olmasaydı Metak-

18 Londra'daki Yunan elçisi Gennadius, Lord Kitchner'le 3 Şubat 1915'te yaptığı bir görüşmeyi naklediyor. Bunda Lord Kitchener Yunanistan'ın Müttefiklerin teklifini derhal kabul etmemesine hayret ettiğini bildirmişti. (Bkz. Ventiris, *Greece in 1910-20*, C. 1. 272).

19 Gizli Londra Anlaşması Büyük Britanya, Fransa ve Rusya arasında 4 Mart 1915'te imzalandı. Aynı devletlerle İtalya arasındaki ise 26 Nisan 1916'da imzalanmıştı. Doğu vilâyetlerinde Rusya'ya verilenlere ek imtiyazlar ise Ocak 1917 gibi oldukça geç bir tarihte verilmişti.

sas, kanaatini beyan ettiği samimiyet, gerekçelerinin pek çoğunun doğruluğu ile daha geniş bir kitle tarafından tanınacak ve Anadolu macerasının felâketli sonuçlarını önceden görmüş, uzak görüşlü bir asker olarak zedelenmemiş bir şöhretle tarihe geçecekti.

İzmir'in teklif edilmesi meselesi hakkındaki fikri halka açıklanır açıklanmaz, birçok haksız kötülüklerin hedefi oldu. Antant basını onu Alman yanlısı olarak damgaladı Yunanistan'da "kötü haberci" olarak adlandırıldı. Vatansever basın onu Helen ırkının beşiği olan İzmir ve İyonya'da yapılacak bir Kurtuluş savaşını somaliland veya Jubeland fethi için yapılacak bir sömürge²⁰ seferi ile bir tutmakla suçladı.

Metaksas'ın sadece vazifesini yaparak, işaret ettiği nüfus, istatistikler, coğrafi ve diğer teknik itirazlar, bir aşağılık duygular denizinde ve parti çekişmesinde dikkate alınmadı ve boğulup gitti.

Anadolu seferinin felâketli sonucunu ve İzmir'in kaybından ötürü tüm günahı, Venizelos'un 1920 genel seçimlerini kaybetmesinden sonra iktidara gelen hükümete yüklemek, *post hoc ergo propter hoc* prensibine göre moda olmuştur.

Yunanistan'ın Anadolu'da karşılaştığı felâket için sorumluluğun bölündüğünü kabul etmek hakşinaslık icabıdır.

Hiç kimse 1920-22 arası Yunan Hükümetlerinin diplomatik ve askerî hatalarının son felâketin muazzamlığından başlıca sorumlu bulduklarını inkâr etmemektedir.

Fakat, sefer prensibi, 1919'da Venizelos tarafından planlanıp uygulandığı şekilde Metaksas'ın haklı olarak önceden belirttiği üzere, sağlam değildi ve kendi içinde yenilgi tohumlarını taşıyordu. Başarısı için, Metaksas'ın Ocak 1915 tarihli memorandumda belirttiği üzere, temel koşullar olan Anadolu'nun müttefik devletler arasında bölünmesi ve savaşa yeter

20 Bu tabir Mart-Ağustos 1915'te Gunaris Kabilesinde Dışişleri Bakanı olan Zoğrafas tarafından İtalyan Elçisi Kont Bosdari ile bir görüşmede kullanılmıştır (Bkz. Bosdari, *Delle guerre Balcanica, della Grande Guerra s. 120*) "Simili minore discorri mi te neva kongrefos, il quale aggiungova ele i compensi nell' Asia kinors i quali sembravana aver fe to tanta gola a Venizelos, orano illusori. Id definiva comme "interassi cold niali" difficile ad acquistare o ancora pice difficile a conservare". İzmir için kullanılmış talihsiz "sömürge politikası" cümlesi muhalefet tarafından hemen Mathmann Hollweg'in inşur "kağıt parçası" cümlesi kadar etkili olarak sömürülmüştür.

sayıda Müttefik kuvvetlerinin katılması yerine getirilmemişti. Bunları sağlayamamanın sorumluluğu Venizelos'un kendisine aittir.

Ayrıca, lüzumsuz birçok kargaşa ve kan dökülmesine sebep olan ve bütün Anadolu'daki Türk halkı ve aynı zamanda Avrupa ve Amerika halkoyu üzerinde olumsuz etkiler yapıp daha sonraki operasyonları şüphesiz başlatan 15 Mayıs 1919'daki İzmir'e Yunan çıkarmasındaki büyük basiretsizlik, tamamiyle Yunan Yüksek Komutası'nın kabiliyetsizliğine atfedilebilir ve suç Venizelos hükümetine aittir.

İngiliz, Amerikan, Fransız veya İtalyan olsun birçok yabancı otoriteler, Yunan ordusunun 1919 Mayıs'ında İzmir'e çıkmasının o koşullar altında hem siyasi hem de askerî bir gaf olduğu hususunda hemfikirdirler.

Bu çıkartma Türk milliyetçiliğinin kıvılcımlarını bir aleve dönüştürdü ve Mustafa Kemal'e şansını verdi. 1920'nin ortasında Venizelos hâlâ iktidarda iken, Milliyetçi hareket Anadolu'nun içinde muazzam boyutlar kazanmıştı ve tarafsız bir gözlemcinin gözünce, başarılı bir seferin bütün şansları ümitsizce kaybolmuş ve Küçük Asya'daki Yunanlıların durumu da daha o zaman bir çıkmaza girmişti. Düşmanla boğaz boğaza vuruşmak için içeriye giremeyen, işgal edilmiş araziye muhafaza etme gereğinden seferberliğe son veremeyen Yunan ordusunun kalan tek ihtimali, tahliye ile karşı karşıya kalması ancak zaman meselesiydi.

Venizelos 1920 Kasımından sonra iktidarda kalabilseydi veya halefleri daha az hata yapsalardı, Yunanistan içinde bulunduğu durumdan askerî kuvvetleri ve yerli halk bakımından daha az kayıplarla çekip çıkabilirdi demek mümkündür. Mamafih bir şey mutlak olarak gözükmemektedir. İzmir çevresindeki arazinin etkili Müttefik desteğinin yokluğu ve İtilâf Devletlerinin Türkiye'yi tazyik etmek hususundaki isteksizlikleri karşısında maddî bir imkânsızlık oluşudur. Şu halde hangi hükümet iktidarda olursa olsun tahliye en sonunda Yunanistan'a tek yol olarak zorlanacaktı. Yunanistan, Fransa'nın Cezayir'de ve Fas'da, İtalya'nın Trablusşam'da yaptığı gibi bir gerilla savaşının icap ettirdiği büyük bir seferî kuvveti, Küçük Asya'da gayri muayyen bir süre tutmaya yetecek insan ve para kaynaklarına hiç bir zaman sahip değildi.

İngiliz, Fransız ve İtalyan kamuoyuna, savaştan sonra Türklere Sevr Andlaşması'nı kabul ettirmek için yeni insan ve para fedakârlıklarını ka-

bul ettirmenin imkânsızlığı gözönüne alınır, Yunanistan'ın Büyük Britanya'nın sadece platonik iyi niyetiyle (çünkü olan sadece buydu) Küçük Asya'da kendi yardımsız gayretleriyle herhangi bir süre kalabileceğini iddia etmek beyhudedir.

1915 Ocağı olaylarına dönelim.

Venizelos'un, Genelkurmay Başkanı Metaksas'ın küçük Asya'ya müdahale etmenin tehlikelerine dair itirazlarına fazla önem vermediği görülmektedir. 17/30 Ocak'ta Konstantin'e ikinci bir muhtıra verdi, bunda daha ayrıntılı olarak 11/24 Ocak tarihli Küçük Asya'da toprak tazminatı karşılığı olarak Yunanistan'ın derhal savaşa girmesine dair önceki muhtırasındaki gerekçeleri tekrar etti. Venizelos "savaşın, iki muzaffer Balkan savaşından meydana gelen Yunanistan gibi geniş ve zengin yeni bir Yunanistan çıkacağı" konusundaki kanaatını belirtti²¹.

Bu kez Venizelos Yunanistan tarafından talep edilecek araziye Batı Küçük Asya'nın tümü olarak tanımlamakta idi, bu, Antalya körfezinde Finike'den başlayan ve kuzeye doğru uzanan, Afyonkarahisar ve Kütahya'dan geçerek Marmara Denizinde Artaki'ye (ve eğer Marmara Denizinde bir mahreç elde edilemezse) Midilli karşısındaki Edremit'e varan bir hattın batısı idi. Bu arazi 125.000 km² (aşağı yukarı 80.000 mil kare) idi ve 800.000 Rum ahali vardı. Buna karşılık (bu tarihte hâlâ tarafsız) Bulgaristan'a Makedonya'nın Drama ve Kavala sahillerinin verilmesini tavsiye etmeye hazırlanıyordu. Burası 2.000 km² (aşağı yukarı 1.200 mil kare)'lik bir arazi idi ve sadece 30.000 Yunanlı vardı, bu şehirlerde ahalinin çoğunluğunu Türkler teşkil etmekte idi.

13/26 Ocakta Venizelos Sir Edward Grey'e şartlı kabul içeren bir cevap gönderdi. Cevaba, Yunanistan'ın Küçük Asya'daki taleplerinin ayrıntılı olarak belirtilen sınırlarını gösteren bir harita eklenmişti. Yunanistan'ın müdahalesi Romanya ve Bulgaristan'ın aynı zamanda derhal savaşa girmeleri şartına bağlanmıştı.

Mamafih bu iki ülke harekete geçmeyi reddettiklerinden Yunanistan'ın kabulü hiçe müncer olmaktadır ve Yunanistan tarafsız kalmaya devam etti. Bulgaristan'ın İtilâf Devletlerinin yanında derhal savaşa katılması

21 Drialut, *Historie diplomatique de la Grèce*, C.V., s. 77.

Yunan Genelkurmayı'nın fikrinde esaslı bir şarttı ve Yunanistan'ın Tuna üzerinde askerî operasyonlara girmesi Bulgaristan'ın durumu belli olmadıkça büyük bir tehlikeye maruz kalmasına sebep olacaktı.

İtilâf hükümetleri bu itirazların geçerliliğini kabul ettiklerinden o tarihte isteklerinde ısrar etmediler.

Şubat sonuna doğru mesele, İngiliz ve Fransız hükümetlerinin Çanak-kale Boğazı'na saldırıya katılması için Yunanistan'a yeni baskı yapmaları üzerine bir kez daha tazelendi.

Tekrar Albay Metaksas'a danışıldı ve o, tekrar önerilen operasyonları sağlam bulmayarak reddetti. Bu 15/28 Şubat'ta vuku buldu. Mamafih bu kez Venizelos, askerî danışmanın gerekçeleri ile ikna oldu ve harekete geçmeye karar verdi. Fakat uzun zaman değil, ertesi gün (16 Şubat / 1 Mart) Paris'teki Yunan Maslahatgüzarı (o tarihte Senato Dışişleri ve Savaş Komisyonu Başkanı olan) Clemenceau tarafından yapılan kuvvetli bir çağrıyla iletildi. Bu ilerde İstanbul'un verilmesi ümitleriyle Yunanistan'ın derhal savaşa girmesini öneriyordu. Aynı gün Paris'teki Yunan elçisi Romanos, bu daveti sözle desteklemek üzere Atina'ya geldi.

Bu kombine baskı altında Venizelos boyun eğdi. 17 Şubat / 2 Mart'ta Kral'a yeni bir muhtıra vererek Yunanistan'ın derhal Çanak-kale Boğazı'na karşı girişilen harekâta katılmasını tavsiye etti. Yunanistan'ın önceden vaadedilen tavizi, İzmir'i alacağı farz olunuyordu. İstanbul'a gelince; Venizelos burasının milletlerarası hale sokulacağı ümidini izhar etti: Bu Yunan Menfaatleri bakımından ilhaktan sonraki en kabul edilebilir çözümdü. Venizelos, Kral'a muhtırasını verdiği aynı gün Genelkurmay Başkanı'na sefere katılma kararını bildirdi ve ona gerekli ayrıntılı planları hazırlamak hususunda talimat verdi. Metaksas delilik olarak bu emre mecburen uydu.